

Opgroeiruimte in de warmtetransitie

Martijtje Smits

Foto: ©Sander Foederer

Opgroeiruimte

(v/h opgroeierecht)

OPGROEIEMENT

WAT IS HET?

Het recht van bewonersinitiatieven om op te groeien tot een professionele energiecoöperatie of bewonersbedrijf.

WAT IS HET RESULTAAT?

Het geeft ruimte om stapsgewijs te groeien in de nieuwe vorm van samenwerken tussen bewoners en lokale overheid.

WAT ZIJN DE KANSEN VOOR DE WARMTETRANSITIE?

De urgentie voor leren in het doen is hoog. Het opgroeierecht zou kunnen ontwikkelen tot een soort certificering.

Juridische verankering

Het wordt nu met initiatieven georganiseerd.

Financieel instrumentarium

Het vraagt nu maatwerk en financiering op projectbasis.

Representatieve democratie

Initiatieven en gemeenten leren samen en groeien samen op in het nieuwe samenspel.

Democratie in de organisatie van zelfbeheer

Bewoners nemen initiatief en de rol voor democratie op zich.

Juridische verankering

Het wordt nu met intentieverklaring georganiseerd.

Financieel instrumentarium

Het vraagt nu maatwerk en financiering op projectbasis.

Representatieve democratie

Initiatieven en gemeenten leren samen en groeien samen op in het nieuwe samenspel.

Democratie in de organisatie van zelfbeheer

Bewoners nemen initiatief en de rol voor democratie op zich.

Doel:
zelfbeheer en lokaal eigendom

- het eenvoudiger maken voor bewonersgroepen om zelf een duurzame warmtevoorziening op te zetten en in eigen beheer te nemen.
- de samenwerking tussen lokale initiatieven en gemeenten verbeteren. Bijvoorbeeld door **lokale spelregels** te veranderen.

**gemeenten én bewoners hebben daarvoor
“opgroeiruimte” nodig.**

Wat vooraf ging...

Ketelhuis WG gaat voor lokale, aardgasvrije 'Ketelhuishwarmte'

Het gemeentelijk belang van warmtecoöperaties van bewoners.

Een redeneerlijn vanuit het gemeentelijk perspectief

Van Theo Konijn, intern Ketelhuis

Vanuit wethouder en ambtenaren van gemeente Amsterdam klinkt duidelijk: voor ons zijn bewonerscoöperaties één van de (vele) oplossingen, maar met marktpartijen kan het ook.

Deze suggestie, dat de gemeente vrijelijk kan afwachten 'wie het beste / snelste de transitie opgave invult', klopt niet. De randvoorwaarden die de gemeente schept doen ertoe. Coöperaties overlappen met het gemeentelijke doelen. We argumenteren deze benadering vanuit het gemeentelijk belang.

1. Uitgangspunt is dat dat warmte, net als wonen, een primaire levensbehoefte is, waar ieder mens recht op heeft. De overheid heeft de plicht deze behoefte te borgen.
2. Het belang van de gemeente kan worden samengevat als: snelheid maken, draagvlak onder bewoners scheppen voor oplossingen die betaalbaar zijn voor de bewoners én betaalbaar voor de overheid.
3. In allerlei wijken zien we weerstand tegen stadswarmte. Lees bijvoorbeeld de Actieve topics van het Forum van [TV-programma Radar](#). Gebruikers vinden stadswarmte duur en je zit voor 30 jaar vast aan een monopolist die zonder enige transparantie te geven jaarlijks de prijzen kan verhogen. Ook zijn er klachten over gebrek aan comfort en slechte service bij storingen. Dit negatieve imago werkt door bij de ontwikkeling van warmtenetten in Proeftuinen Aardgasvrije Wijken, zoals bijvoorbeeld Overvecht.
4. Warmtecoöperaties leveren belangrijke voordelen, vergeleken met stadswarmte elders in Amsterdam:

Verschilpunt	Coöperatie	Marktpartij
Betaalbaarheid/Vandaag	Niet meer dan NU	Vrijwel altijd maximum ACM

**Advies van het Overlegorgaan
Fysieke Leefomgeving,
9 maart 2022
(Marleen Stikker aan Minister v
Volkshuisvesting)**

Eindadvies

Nieuwe coalities in aardgasvrij

Van lerende overheid naar lerende maatschappij

Advies 3: Geef ruim baan aan bewonersinitiatieven (“de derde route”)

kunnen onderzoeken en vaststellen wat deze nieuwe vormen van samenwerking betekenen voor bewoners, overheden en bedrijven in de (wijkgerichte) warmtetransi

Om het maatschappelijk initiatief volwaardig te laten deelnemen is het noodzakelijk een juridisch en financieel instrumentarium voor publiek-civiele samenwerking te ontwikkelen. Houdt daarbij rekening met een 'opgroeirecht'; de tijd die maatschappelijk initiatief nodig heeft om kennis en kunde te vergaren om het speelveld op gelijke voet betreden. De huidige publiek-private partnerships zijn ook niet over een nacht ijs gegaan. Geef maatschappelijke initiatieven een eerlijke kans om een goede samenwerking te ontwikkelen met bestaande private en publieke partijen. Het opgroeirecht betekent dat er ruimte is voor semiprofessionele initiatieven om geleidelijk door te groeien tot professionele organisaties binnen het tempo dat nodig is binnen een wijk of buurt.

Bestuurlijk betekent dit dat bewoners een directe vertegenwoordiging kunnen hebben de regietafel gebouwde omgeving; zo worden ze gelijkwaardig aan het bedrijfsleven de overheidspartijen. Te vaak denken we dat de kous af is met één partij uit de

Wat vooraf ging: verkenning instrumenten 'zelfbeheer' in warmtetransitie

Instrumenten die al verankerd zijn in beleid:

1. Right to Challenge: Een bewonersinitiatief heeft het recht om de gemeente uit te dagen om een gemeentelijke taak over te nemen.
2. Initiatiefrecht/ wonen in zelfbeheer: Het recht van huurders om bij hun woningbouwcorporaties een plan te maken om een wooncoöperatie te vormen en woningen over te nemen.
3. Dienst Algemeen Economisch Belang: Activiteiten in het algemeen belang mogen overheden beleggen bij een onderneming. De overheid mag de onderneming daarna compenseren voor het uitvoeren van de dienst.
4. Maatschappelijke Tender: Een uitvraag om een ontwikkelende partij te kiezen voor energieprojecten waarin maatschappelijke waarden centraal staan.
5. 50 % lokaal eigendom: De lokale gemeenschap is partner in projecten om energie op te wekken en heeft 50% eigenaarschap en zeggenschap.
6. Mienskip: Een keurmerk voor duurzaam en lokaal opgewekte energie, die is geproduceerd in samenspraak met de 'mienskip' (de gemeenschap)

Instrumenten gecreëerd in de praktijk, maar nog niet verankerd in beleid:

1. Opgroeirecht: Het recht van bewonersinitiatieven om in fasen op te groeien tot een professionele energiecoöperatie of bewonersbedrijf.
2. Warmteschap: Energiegemeenschap voor warmte, kenmerken gebaseerd op EUrichtlijnen. Een democratisch en professioneel bewonersbedrijf voor warmte en koude.

ZELFBEHEER IN DE WARMTETRANSITIE

VERKENNING NAAR DEMOCRATISCHE BELEIDSINSTRUMENTEN DIE DE POSITIE VAN
BEWONERSINITIATIEVEN VERSTERKEN EN DE PUBLIEK-CIVIELE SAMENWERKING
ORGANISEREN

Opgroeirecht:

- de organisatie kan stap voor stap groeien in volwassenheid
- opgroeirecht heeft **initiatiefrecht** en **ontwikkelrecht** nodig.
- samenwerkings-arrangement, zoals DBFM (Design, Build, Finance & Maintain) voor private partijen

Uitdagingen voor gemeenten, oa.:

- staatssteunkwesties moeten goed geregeld
- het vraagt om cultuurverandering:
  - beeldvorming, ingesleten manieren van denken (bv. over eigendom, burgerschap, waarde-creatie, professionaliteit)
- aanpassing van bestaande procedures, kredietvoorwaarden, ontbrekende kennis en capaciteit, ongemak.

Vragen voor invulling van wederzijdse opgroeiruimte:

Wat hebben energiegemeenschappen nodig van de gemeenten?

Wat hebben gemeenten nodig om samen te werken?

Hoe kan wederzijds begrip verdiept tussen bewonersinitiatieven, energiegemeenschappen en gemeenten over elkaars perspectieven en andere relevante zaken?

Hoe belemmeren lokale institutionele contexten (regels en normen) de samenwerking?

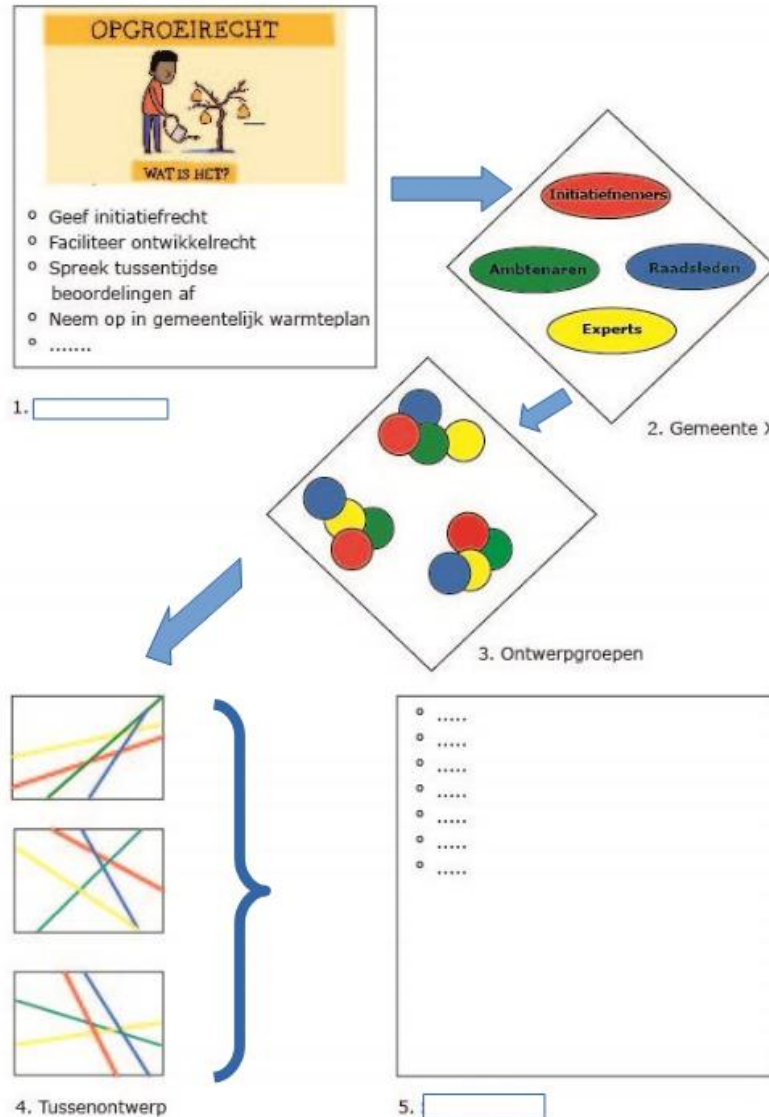
Welke paden bewandelen om dit te veranderen?

Wat we gaan doen:

'co-creatie'

dmv pilots in herfst 2023
in 3 gemeenten:

Amsterdam
Zwolle
.... ?

Commons incubator amsterdam

Wereldwijd, en dus ook in Amsterdam, zien we een opkomst van andere businessmodellen, zoals coöperaties. Mensen hebben behoefte aan meer regeneratieve vormen van produceren en consumeren. Maar er is nu weinig kennis in de samenleving over de mogelijkheden, de kansen, de valkuilen. Hoe richt je een coöp op, en hoe ontwerp je de governance daarvan? Mensen die een coöperatieve 'start-up' proberen op te richten krijgen weinig begeleiding, terwijl ze hier wel veel behoefte aan hebben. Hier ligt een rol voor de overheid en het maatschappelijk middenveld.

Het aanjagen van een voorzienende economie en het inzetten op sociale waarden vergt een kanteling, een value-shift :

- Sociale waardecreatie in plaats van winstmaximalisatie
- Welzijn in plaats van groei als indicator van succes
- Samenwerking in plaats van concurrentie
- Regeneratief in plaats van extractief (zowel sociaal als ecologisch)
- Lokaal verankerd in plaats van footloose
- Integraal in plaats van verkokerd
- Gelaagd burgerschap in plaats van slechts klant of consument

Meedoen? Meer weten?

Zie:

www.duurzaamdoor.nl/energiegemeenschappen

Schrijf je in!

MEER OVER ENERGIEGEMEENSCHAPPEN EN OPGROEIRUIMTE

De energietransitie heeft een grotere kans van slagen als buurtbewoners daarin een belangrijke rol spelen. Bewoners zien dit ook en zoeken naar mogelijkheden in te stappen door onder andere het opzetten van een lokale energiegemeenschap. Om hen een serieuze plek in de energietransitie te geven is het belangrijk om het eenvoudiger te maken voor groepen bewoners om zelf een duurzame energievoorziening op te zetten en in eigen beheer te nemen.

